

„Kirjutamine, see on „viga“ juba minu nooruspõlvest“: Helga Pärli-Sillaotsa (1912–1939) kirjad vanematele

EVE ANNUK

Helga Pärli-Sillaots.
EKM EKLA, A-37: 4296

„Kirjutamine, see on „viga“ juba minu nooruspõlvest. Koolis käies juba kirjutasin palju. Oi, seda paberit, mis küll olen raisanud!“ tähendab proua kohe vestluse algul, jätkates aga siis: „Küllap vist ka vanematelgi on selles omajagu „süüd“, isa nimelt kirjutab praegugi veel nii huvitavalt, et iga kiri on omaette humoresk.“¹

Nii rääkis kirjanik Helga-Pärli Sillaots (23. sept (vkj 10. sept) 1912 – 21. dets 1939) 1939. aastal ajalehele Uus Eesti. Helga Pärli-Sillaotsa usutleti, sest tema romaan „Karjäär“ oli pälvinud kirjastuse Loodus romaanivõistlusel kolmanda auhinna. Intervjuus rääkis kirjanik lähemalt teose sünnist, tõdedes, et romaani kirjutamine oli kiire töö: ta alustas sellega maikuu ja augustiks oli raamat valmis, ent auhinna saamine oli talle üllatus. Tulevaste plaanide

kohta tunnistas ta, et lähiajal midagi uut tulemas pole, sest pereelu kohustused võtavad omajagu aega. Pärli-Sillaotsa tõi esile ka oma suurt huvi näitekirjanduse loomise vastu, kuid mõõnis samas, et pole oma sellelaadsete katsetustega veel rahul. Endast kõneldes selgitas kirjanik, et õppis kolm aastat Tartu Ülikoolis arstiteadust, aga veendus õppimise ajal, et see valdkond on küll huvitav, kuid ei jäta aega muudeks harrastusteks, isegi raamatute lugemiseks mitte.

Eve Annuk (1964), PhD, vanemteadur, Eesti Kirjandusmuuseum, Vanemuise 42, 51003 Tartu, eve.annuk@kirmus.ee

¹ K. Kotkapoeg. Suurim huvi lavakirjanduse vastu. „Karjääri“ autori jutul. – Uus Eesti, 27.09.1939, lk 2.

Kuigi tänapäeval pole Helga Pärli-Sillaotsa nimi hoolimata tema teoste kordus-trükkidest² eriti tuntud, oli ta andekas, paljutöötava algusega prosaist, kelle elutee katkes varakult. Ta kuulus selliste 1930. aastate lõpul esile kerkinud noorte andekate naisprosaistide hulka nagu Leida Kibuvits (1907–1976), Marta Sillaots (1887–1969), Reed Morn (kodanikunimega Frieda Johanna Drewerk, 1898–1978), Alma Ostra-Oinas (1886–1960) jt. Ent selle tekkima hakanud naisprosaistide traditsiooni katkestas sõda:³ nõukogude võimu kehtestamise järel nende teoseid enam ei avaldatud. Mõned neist, nagu Leida Kibuvits, langesid ka repressioonide ohvriks, mistõttu ei ole ka nende autorite looming laiemalt tuntud.⁴

Helga Pärli-Sillaotsa isa oli Tartus postiametnik. Hariduse sai tulevane kirjanik Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlaste gümnaasiumis (aastatel 1919–1931). Seejärel õppis ta kolm aastat Tartu Ülikoolis arstiteadust, ent õpingud jäid pooleli. Ülikoolis tutvus ta õigusteaduse tudengi Bruno Pärliga (1908–1942)⁵, kellega abiellus 1933. aastal. Abikaasa töö tõttu elas perekond vaheldumisi Rakveres, Paides, Tallinnas ja jälle Rakveres, kus Bruno Pärli sai ringkonnakohtu abiprokuröri ametikoha.⁶

Jutukesti ja näidendeid hakkas Helga Pärli-Sillaots kirjutama juba lapsepõlves. Tema esimesed avaldatud kirjutised olid lühijutud ajakirjades *Laste Rõõm* ja *Eesti Naine*.⁷

Helga Pärli-Sillaots oli huvitava ja isikupärase loomelaadiga naiskirjanik, kelle teosed kõnetavad ka tänapäeva lugejat.⁸ Tema loomelaad haakus 1930. aastate lõpul esile kerkinud psühholoogilise linnaromaaniga, eristudes sellest feministliku hoiaku poolest, mis väljendus naise vaba eneseteostuse rõhutamises ja nõudes, et naine ja mees oleksid abielusuhetes võrdväärsed.⁹ Tema kolm avaldatud romaani – „Improvisatsioon mängutoosis“, „Karjäär“ ja „Tee viib järveni“¹⁰ – said kõik tunnustuse

² H. Pärli-Sillaots. *Improvisatsioon mängutoosis. Karjäär*. Tallinn: Eesti Raamat, 2009; H. Pärli-Sillaots. *Tee viib järveni*. Tallinn: Eesti Raamat, 2012.

³ M. Neithal. *Naise loovuse problemaatika Helga Pärli-Sillaotsa elu ja loomingu näitel*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, 2010, lk 31.

⁴ Vt E. Annuk, E. Talviste. *Naised ja proosa. Pilk XX sajandi alguskümnendite eesti kirjandusele*. – *Keel ja Kirjandus* 2023, 7–8, lk 747–754.

⁵ Bruno Pärli (kuni aastani 1926 Perli, 28.12.1908–12.02.1942) oli Helga Pärli-Sillaotsa abikaasa, prokurör. Ta lõpetas 1931 Tartu Ülikooli õigusteaduskonna, õppis 1931–1932 Giesseni ülikooli õigusteaduskonnas. Oli 1933–1935 Tallinna-Haapsalu rahukogu noorem-kohtuametikandidaat, 1935–1936 Rakvere Ringkonnakohtu vanem-kohtuametikandidaat ning alates 1. aprillist 1936 Paide jaoskonna kohtu-uurija kt. Alates 20. veebruarist 1939 oli Bruno Pärli Rakvere Ringkonnakohtu abiprokurör ning alates 19. detsembrist 1939 Tartu Ringkonnakohtu abiprokurör. Ta arreteeriti 14. juunil 1941 Tallinnas.

⁶ O. Kruus. *Naine hanesulega*. Kirjutisi naiskirjanikest. Tallinn: Eesti Raamat, 1971, lk 250–251; M. Neithal. *Naise loovuse problemaatika*, lk 51.

⁷ O. Kruus. *Naine hanesulega*, lk 251.

⁸ M. Neithal. *Naise loovuse problemaatika*, lk 50.

⁹ Samas.

¹⁰ H. Pärli-Sillaots. *Improvisatsioon mängutoosis: üks väikelinna-romaan*. Tallinn: Loodus, 1939; H. Pärli-Sillaots. *Karjäär*. Tallinn: Loodus, 1939; H. Pärli-Sillaots. *Tee viib järveni*. Tallinn: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1940.

osaliseks, pälvides mitmeid auhindu. Romaan „Improviseatsioon mängutoosis“ pälvis tähelepanu 1938. aasta Looduse romaanivõistlusel ja tekitas avalikkuses lausa sensatsiooni väikelinnaelu iroonilise kujutamise tõttu, „Karjäär“ sai III auhinna Looduse 1939. aasta romaanivõistlusel ning „Tee viib järveni“ (ilmus 1940. aastal) võitis Päevalehe 1939. aasta romaanivõistlusel II auhinna.¹¹ Kirjandusloolane Oskar Kruus on Helga Pärl-Sillaotsa kirjandusliku teekonna algust iseloomustanud nõnda: „Avaldades ühe aastaga kolm arvestatava tasemega romaani, oli ta meteo- rina kirjandustaeva tõusnud.“¹²

„Improviseatsioon mängutoosis“ on päevikuvormis kirjutatud romaan, mis kujutab ühe väikelinna elu, selle väikelinna „kopitanud ja klatshihimulist õhkkonda“.¹³ Lugejates tekitas romaan muu hulgas küsimuse, millise Eesti väikelinna õhustikku selles kirjeldatakse, ja üks Tallinna ajaleht korraldas selle väljaselgitamiseks koguni küsitluse. Kuna autor oli elanud ka Paides, oletas suurem osa küsitlusele vastanutest, et romaanis kujutatud Pelgupere ongi Paide. Samas leiti küsitlustulemusi analüüsinud lehenupus, et „üldmuljeist on siiski vähe selleks, et pidada Paidet Pelgupereks, seda enam veel, et kõikides väikelinnades on õhkkond enam-vähem ühtlaselt umbne ja sompunud“. Seetõttu saigi autor loo lõpus kindlalt tõdeda vaid seda, et „Pelgupere on autori kujutluses tekkinud linn, kuhu õhkkonda laenustatud meie paljudest väikelinnadest“.¹⁴

Romaan „Tee viib järveni“ on suvitusromaan, mille pealkirja sai kirjanik unenäost. Teos sündis väga lühikese ajaga: autor alustas viimasel jõulupühal ja lõpetas vabariigi aastapäevaks. Romaanis käsitletakse viit-kuut päeva ühes suvituskohas. Kogemus eelmise romaaniga, mis tekitas probleeme prototüüpide otsimisega, mõjutab kirjanikku nii, et ta loobus uue romaani puhul inimeste portreerimisest. Samas tunnistas autor, et talle meeldib väga kirjutada lastele, sest laste huvid erinevad märkimisväärselt täiskasvanute omadest.¹⁵

„Karjääri“ tegevus toimub vaid ühe päeva jooksul ja selles kujutatakse kohtu- protsessi psühholoogilise romaani võtmes. Nagu juba eespool märgitud, valmis teos mõne kuuga: kirjanik alustas mais ja saatis juba augustis romaani Looduse romaanivõistlusele. Autor ise ütles oma kiire kirjutamise kohta, et „nii kiiresti ma enam küll edaspidi ei produtseeri. Mõtlesin selle isegi pooleli jätta, kuid mees soovitas ikka lõpetada.“¹⁶

Autori kaasaegne kriitik Mall Jürma on romaani, mille peategelane tulistab armukadedusest oma sõpra ja satub seepärast kohtu alla, iseloomustanud järgmiselt:

¹¹ M. Neithal. Naise loovuse problemaatika, lk 50.

¹² O. Kruus. Naine hanesulega, lk 256.

¹³ Kas Paide on Pelgupere? – Järva Teataja, 13.02.1939, lk 9.

¹⁴ Samas.

¹⁵ Unenägu sünnitas romaani. „Tee viib järveni“ autor pr. Helga Pärl-Sillaots jutustab endast ja võistlusromaani saamisloost. – Päevaleht, 4.10.1939, lk 5.

¹⁶ K. Kotkapoeg. Suurim huvi lavakirjanduse vastu, lk 2.

*Helga Pärl-Sillaots 7. juunil 1932. aastal Raadi pargis.
EKM EKLA, A-37: 4299*

„Romaan oleks kui kaitsekõne psüühiliselt haigete isikute tegude ja küsimuste mõistatamiseks.“¹⁷ Lisaks rõhutab Jürma, et „Karjäär“ on „suurimal määral psühholoogiline romaan meie põlve intelligentsi elust“: peategelane kirjeldab põhjalikult kriminaalprotsessi, mille käigus kujutatakse peategelase hingeelu lapsepõlvest kuni kohtuprotsessi toimumise päevani, ning seejuures rakendatakse ka psühhoanalüüsi ja rõhutatakse „alateadvuse tähtsust inimese väärsammude motiivide otsimisel“. Jürma tunnustab ka autori kirjutamisannet.¹⁸

Helga Pärl-Sillaotsa romaanide vastuvõtt kriitikute seas oligi igati positiivne.¹⁹ Kirjanik ja kirjanduskriitik Bernard Kangro, kes kirjutas 1940. aastal ajakirjas Looming ülevaate eelmisel aastal ilmunud romaanidest, tões, et autor kujutab kohtuprotsessi vilunud psühholoogina, ja leidis, et Helga Pärl-Sillaots oleks olnud üks „lootusrikkamaid“ noori kirjanikke.²⁰

Nõukogude võimu kehtestamisega kaasnenud paradigma vahetuse tõttu vaikiti Helga Pärl-Sillaotsa romaanid maha; neid peeti liiga kodanlikuks ja seetõttu neid ka ei taasavaldatud. Ilmusid vaid mõned lühikäsitlused, milles tunnustati autori

¹⁷ M. Jürma. Päev kohtus. – Uus Eesti, 5.11.1939, lk 6.

¹⁸ Samas.

¹⁹ M. Neithal. Naise loovuse problemaatika, lk 71–72.

²⁰ B. Kangro. Eesti romaan 1939. – Looming 1940, 2, lk 308.

*Helga Pärli-Sillaots abikaasa Bruno Pärliga.
EKM EKLA, A-37: 4309*

kirjutamisoskust ja annet. Uuesti avaldati Helga Pärli-Sillaotsa romaanid alles pärast Eesti iseseisvuse taastamist, kuid kriitikas leidsid need toona vaid vähest vastukaja.²¹

Helga Pärli-Sillaotsa loomingu uurinud Margaret Neithal on leidnud, et kirjaniku romaanides peegelduvad oma aja moodsad psühholoogilised suunad ning uued vaated soolise võrdõigusele ja isiklikkuse probleemile. Kirjanik toob esile naise vabaduse küsimuse, mis võib olla vastuolus soorollide ning ühiskondlike ootustega naisele.²²

Helga Pärli-Sillaotsal oli olemas see „oma tuba“ (st aeg ja koht oma loomingulise töö jaoks), mida kirjanik Virginia Woolf pidas naise loovuse jaoks hädavajalikuks.²³ Ta ei pidanud tööl käima ja kuigi koduperenaise rollis tuli tal hoolitseda kodu eest, olid tal selle töö jaoks abilised. Seetõttu jätkus tal loometööks, st kirjutamiseks, piisavalt vaba aega. Ent

tema loometööd toetas ka tekkiv naisprosaistide traditsioon, mis Virginia Woolfi hinnangul toimus naisautorite jaoks loometegevust soodustava eeskujuna.

Helga Pärli-Sillaotsalt ei ole säilinud just palju käsikirjalist materjali. Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuuriloolises Arhiivis on tema kaksteist kirja vanematele ja kaks vanemate (isa) kirja talle,²⁴ samuti tema õele Eha Sillaotsale saadetud kiri 17. novembrist 1939.²⁵ Säilinud on ka Helga Pärli-Sillaotsa kiri ajakirjale Looming²⁶

²¹ M. Neithal. Naise loovuse problemaatika, lk 72–73.

²² Samas, lk 75–77.

²³ V. Woolf. Oma tuba. Tallinn: Kultuurileht, 2021.

²⁴ EKM EKLA, f 239, m 1: 1, Helga Pärli-Sillaots Alide ja Karl Sillaotsale, 1938–14.11.1939; EKM EKLA, f 397, m 153: 15, Helga Pärli-Sillaots Sillaotsadele, 23.11.1939; EKM EKLA, f 239, m 1: 6, Alide ja Karl Sillaots Helga Pärli-Sillaotsale, 24.07.1938–14.12.1939.

²⁵ EKM EKLA, f 397, m 153: 16, Helga Pärli-Sillaots Eha Sillaotsale, 17.11.1939.

²⁶ EKM EKLA, f 196, m 6: 25, Helga Pärli-Sillaots „Loomingule“, dateerimata kiri.

ja veel mõned talle saadetud kirjad üksikisikutelt ja kirjastustelt.²⁷ Alles on ka tema käsikirja jäänud teosed, nagu ilma alguse ja lõputa romaan „Inga Paerand“, ilma lõputa näidend „Vabaabieli“ ja katkend jutustusest „Tiiu Takja esimene armastus“.²⁸ Neid teoseid on käsitlenud Margaret Neithal oma magistritöös.²⁹

Siin avaldatud 1939. aastast pärit kirjad on osa Helga Pärl-Sillaotsa perekondlikust kirjavahetusest. Säilikus³⁰ on kokku üksteist kirja aastatest 1938–1939, mis on adresseeritud tema emale Aliide Sillaotsale ja isale Karl Sillaotsale. Viimane vanematele saadetud kiri (postkaart) 23. novembrist 1939 asub Oskar Kruusi materjalide hulgas.³¹ Kirjad on enamasti masinakirjas, mõned on kirjutatud ka käsitsi. Käesolevas publikatsioonis on need avaldatud autori kirjavaisi muutmata, säilitades nii autori keelekasutuse kui ka ortograafia.

Helga Pärl-Sillaotsa vanematele saadetud kirjad kajastavad argielu, abikaasa tööga seotud asjaolusid, seltskonnaelus osalemist jms. Kirjades kujutab autor igapäevaelu detaile, nagu elukohavahetusega seotud askeldused ja argimured, aga ka kohtuvaldkonnaga seotud probleeme, millest kirjanik on hästi informeeritud. Oluline teema on ka tulevane laps, kelle tulekuks valmistumine nõudis omajagu pingutust.

Kirjades on juttu ka loomingust, näiteks kirjutab ta oma raamatute ilmumisest ja loomingu eest saadud auhindadest, samuti temaga tehtud ja ajakirjanduses avaldatud intervjuudest. Ta kirjutab ka oma loomingu tagamaadest, näiteks sellest, et kasutab oma kirjatöodes igapäevaeluseiku.³² Huvitav on Helga Pärl-Sillaotsa kirjeldus sellestki, kuidas ta kirjutas 1938. aasta vana-aastaõhtul enne magamaminekut „paar sõna, et ikka oleks uuel aastal juba töötatud, et siis läheb kogu aasta läbi suure hooga. Ja aitaski vist see nõidus, sest senimaani on läinud niisuguste tagajärgedega, nagu see meie praegustes kodustes oludes vähegi võimalik on.“³³ Ent kirjad viitavad ka ajastu pingetele, sõja eelõhtule, mille aimus kirjades kajastub.

Õnneks ei teadnud kirjade autor seda, mis tulemas oli. Ta ei teadnud, et ta sureb 21. detsembril 1939, kolm nädalat pärast poja Andrese sündi, sünnitusjärgsesse veremürgistusse. Ta ei teadnud, et 1941. aasta 14. juunil arreteerib NKVD tema abikaasa Bruno Pärl, kes saadetakse Sverdlovski oblasti Sevurallagi vangilaagrisse, ning et poeg Andres koos Bruno Pärli uue abikaasaga saadetakse asumisele Tomski

²⁷ EKM EKLA, f 239, m 1: 5, Karl F. Nõu Helga Pärl-Sillaotsale, 22.01.1939; EKM EKLA, f 239, m 1: 3, K./Ü. „Loodus“, kolm kirja Helga Pärl-Sillaotsale, 23.02.1939–13.11.1939; EKM EKLA, f 239, m 1: 7, Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus Helga Pärl-Sillaotsale, 14.10.1939; EKM EKLA, f 239, m 1: 2, Jürgenson Helga Pärl-Sillaotsale, 17.05.1939; EKM EKLA, f 239, m 1: 4, Naisklubi Tallinnas Helga Pärl-Sillaotsale, 28.11.1939.

²⁸ EKM EKLA, f 239, m 1: 9, Helga Pärl-Sillaots. Inga Paerand [Romaan]; EKM EKLA, f 239, m 1: 10, Helga Pärl-Sillaots. Tiiu Takja esimene armastus [Katkend]; EKM EKLA, f 239, m 1: 11, Helga Pärl-Sillaots. Vabaabieli [Näidend].

²⁹ M. Neithal. Naise loovuse problemaatika, lk 67–71.

³⁰ EKM EKLA, f 239, m 1: 1.

³¹ EKM EKLA, f 397, m 153: 15.

³² EKM EKLA, f 239, m 1: 1, lk 4/7 pöördel, Helga Pärl Sillaots emale, 16.12.1938.

³³ EKM EKLA, f 239, m 1: 1, lk 5/10, Helga Pärl Sillaots isale, 15.01.1939.

oblastisse Kargassoki rajooni Ust-Tšizapkasse. Ta ei teadnud, et pisipoeg peab asumisel vastu ainult paar kuud ja sureb augustis ning ka abikaasa Bruno sureb Sevurallagis 12. veebruaril 1942.³⁴ Ta ei teadnud, et Eesti Vabariigist saab Eesti NSV.

Oskar Kruusi nõukogude perioodil ilmunud käsitluses Helga Pärli-Sillaotsast tema abikaasa ja poja traagilist saatust mõistetavalt ei mainita.³⁵

Tallinnas 25. I. 1939

► Kallid inimesed,

muidugi kirjutasime jälle mõlemad ühel päeval,³⁶ kohe märgata, et üks perekond.

Taevale tänu, et te mumpsis pole, ajalehed on nüüd kõik seda koledat haigusekisa täis.³⁷

See kohtu nimetamise asi³⁸ võis teile küll peamurdmist tekitada ja ma arvasin kohe, et mõtlete, et hakkame Annuki³⁹ asemele tulema. Kuid lugu on nii, et Annuki koht kaotatakse 1. aprillist hoopis ära. Senikauaks pannakse sinna üks k.t., kes, seda ei tea, meie igatahes kolme kuu pärast sinna tulema ei hakka. Kompus⁴⁰ küsis küll juba, et kas Bruno tahaks Tartu minna, kui Annuki koht siiski veel eelarvesse võetakse. Ja see kohtukoja abide asi tuli nii, et see uus eelarvesse võetud koht oli siiski Kohtukoja abi koht, mitte Ringkonnakohtu abi. Sinna see Annuk läkski. Ja Zihruli⁴¹ nimetamisega ei muutunud mujal midagi, sest tema oli juba vanadest aegadest seal k.t. Nii et praegu on seisukord jälle nagu vanasti, et Tallinnas istub kaks ja Viljandis üks k.t. ja ootavad oma saatust, mida olevat oodata kõige lähemal ajal. Kes suurte sakste asjast aru saab.

Pressiballil⁴² käisime ära. Oli ikka toredam kui teised ballid. Olime nii viisakad, et kell üks olime juba kodus. Kaua sa ikka ringi tuiad. Pealegi algas ball nüüd

³⁴ M. Neithal. Naise loovuse problemaatika, lk 53–54; T. Anepaio. Kohtunikud, kohtu-uurijad ja prokurörid 1918–1940. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2017, lk 248. Vt ka Eesti kommunismiohvril 1940–1991, <https://www.memoriaal.ee/otsing/?q=pärli+bruno&f=all> (20.11.2023).

³⁵ Vt O. Kruus. Naine hanesulega, lk 257.

³⁶ Helga Pärli-Sillaotsa vanematelt on Eesti Kultuuriloolises Arhiivis säilinud ainult kaks kirja kuupäevadega 24.07.1938 ja 14.12.1939.

³⁷ 1938. aasta lõpus ja 1939. aasta alguses oli Eestis mumpsiepidemia, mille tõttu olid suletud ka mitmed koolid.

³⁸ Kohtunike ametisse nimetamine.

³⁹ Kohtunik Julius Annok (1898–1974) määrati Kohtukoja prokuröri abiks alates 18. jaanuarist 1939.

⁴⁰ Kohtunik Karl Eduard Kompus (1903–1942) oli alates 5. oktoobrist 1937 Tartu Ringkonnakohtu prokurör.

⁴¹ Kohtupalati prokuröri nooremabi Tallinna-Haapsalu Rahukogus Ernst Friedrich Zihrul (1889–1968) nimetati 18. jaanuaril 1939 Eesti Vabariigi presidendi käskkirjaga nr 5 Kohtukoja abiprokuröriks.

⁴² Eesti Ajakirjanike Liidu traditsiooniline pressiball toimus 21. jaanuaril 1939 Tallinnas Mustpeade klubis. Seal osalesid teiste seas peaminister Kaarel Eenpalu ja teised Eesti Vabariigi valitsuse liikmed. Pressiballil toimus ka traditsiooniline loterii, mille peavõidud olid Singeri õmblusmasin ja Ret-raadioaparaat.

elureformi tõttu senisest varem. Loteriipiletite raha tegid võidud ka tasa. Mina sain ühe tualettseebi ja „Laste Rõõmu“⁴³ tellimise (see oli nagu Taklaja⁴⁴ sai „Päevalehe“ tellimise) ja Bruno sai orderi 20 munale ja „Jutulehe“⁴⁵ ja „Film ja elu“⁴⁶ tellimise, ühe kaheks, teise kolmeks kuuks. Praegu munad kallid, kuigi langesid juba 21 sendile paar. Homme teen vastlakuklid ja kõik, kes soovivad, võivad nende söömiseks meile sisse astuda. Nii et palun väga.

See Vabariigi aastapäevaks siiatulemise mõte oli hiilgav. Kuigi meie oleme kindlad, et me siis enam siin ei ole. Aga kunagi ei või teada.

Minu raamat on ilmunud.⁴⁷ Oli juba laupäeval väljas ja pressiballil inimesed olid juba mulle teatamas. Kuid „Loodus“⁴⁸ oli nii korrektne, et autorieksemplarid saatis mulle alles eilseks. Enne nägin raamatut juba aknaid kaunistamas. Kogu see asi valmistab siiski rohkem rõõmu kui ma arvasin. Eriti tegi heameelt üks eile saabunud kiri kelleltki hoopis võõralt härralt Nõmmelt, kes ei teadnud mu aadressigi, vaid saatis kirja Tartu „Looduse“ aadressil, palvega mulle edasi saata. See isik⁴⁹ oli mu raamatu pühapäeval läbi lugenud ja kirjutas suures vaimustuses kohe mulle paar sõna. Kõige toredam selle asja juures on see, et nähtub, et on tegemist väga kirjanuse- ja kunstitudja inimesega. Kui keegi tuttavaist laulab ükskõik millise kiidulaulu, siis ei rõõmusta see mind nii kui need mõned asjatundlikud sõnad sellelt võõralt.

Vihastab, et eesnimega niisugune eksitus on juhtunud,⁵⁰ aga Männiku⁵¹ juures on see veel väike asi.

Nende kleidi lipsude pärast poleks tarvis olnud nii palju vaeva näha. Otsin siit ja kui ei leia, küll juba kuidagi saan.

Vana Eilau on haige, mingisugune seljanärvi põletik või midagi niisugust reumaatilise iseloomuga asja.

⁴³ Laste Rõõm oli lasteajakiri, mis ilmus aastatel 1921–1940, väljaandja Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus. Ajakirja vastutavad toimetajad olid mitmed tuntud kirjanikud, sh Ernst Enno 1921–1927 ja Artur Adson 1934–1935.

⁴⁴ Jaan Taklaja (1898–1942) oli eesti ajakirjanik ja ühiskonnategelane. Eesti Ajakirjanike Liidu esimees aastatel 1934–1940. Arreteeriti NKVD poolt 14. juunil 1941 ja viidi Sverdlovski oblasti Sevurallagi vangilaagrisse, kus mõisteti surma.

⁴⁵ Ajaviiteajaleht Jutuleht ilmus aastatel 1929–1940, väljaandjad Johannes Paurmann (1929, nr 1–36) ja Jaagup Loosalu (1929, nr 7 kuni 1940).

⁴⁶ Ajaleht Film ja Elu oli aastatel 1935–1940 ilmunud nädalaleht, väljaandja Eesti Rahvuslik Filmiühing Hollywood, vastutav toimetaja Ernst Veermann. Alates 8. maist 1936 oli väljaandja ja vastutav toimetaja Heino Tammet ning alates 3. septembrist 1937 oli väljaandja Kirjastus Film ja Elu ning vastutav toimetaja Fanny Karu.

⁴⁷ Improvisatsioon mängutoosis. Üks väikelinna romaan. Tallinn: Loodus, 1939. Raamat ilmus sarjas „Looduse kroonine romaan“.

⁴⁸ Romaani „Improvisatsioon mängutoosis“ andis välja kirjastus Loodus.

⁴⁹ Karl F. Nõu kirjutas 22. jaanuaril 1939 Helga Pärl-Sillaotsale kirja, milles tunnustab tema romaani „Improvisatsioon mängutoosis“, märkides, et see oli „sel hooajal teine raamat, mille kirjutamisel oli mõtet“. Esimene oli Nõu arvates Karl Ristikivi „Tuli ja raud“ (1938). Kirjaümbrikul on algne aadress (K.-Ü. Loodus) maha kriipsutatud ja asendatud Helga Pärl-Sillaotsa koduse aadressiga. Vt EKM EKLA, f 239, m 1: 5.

⁵⁰ Romaani „Improvisatsioon mängutoosis“ tiitellehel on autori eesnimi Helgi.

⁵¹ Hans Männik (1893–u 1941) oli kirjastusühisuse Loodus direktor ja asutaja ning osaühingu K. Mattieseni trükikoda tegevdirektor ja ühingu suurim osanik. Nõukogude võim arreteeris ta 1940. aastal.

Meil on nüüd ikka tõsiselt niisugune tunne, et küll ikka varsti ameti asjus uudi-seid tuleb, seepärast ei püsi palju kirjutadagi, eks kolimise ajal saa jälle lobiseda. Või siis Vabariigi aastapäeval.

Elage hästi

Helga.

Kas te pühapäeva õhtul kuulasite, kuidas mu raamatut raadios kiideti? Meie kahjuks ka ei teadnud kuulata, saime teistelt hiljem teada.

Rakveres 18. juul. 1939.

► Kallis mammi,

olid meil ikka ilmatusuured kavatsused, et saadame noorpaarile mitmet sorti kooki, kõik puha uute retseptide järele. Aga täna on kohe nii kehv päev, et jõudsin üheainsa koogi teha, siis lõppes jahu otsa ja tütarlapsed on juba nii palju linnas jooksnud, et ei raatsi neid enam poodi saata, pealegi ei jõuakski vist enam küpsetada, sest köök on kole kuum ja süda läheb pahaks. Meie armuline Olga ju küpsetab juba hommikust saadik praeahjus endale saiu ja karaskeid Tartu reisile kaasavõtmiseks. Üldse on ta selle reisi pärast juba ammust aega nii „laiali“, et kui seda nii tunda saame, siis ma poleks tal lubanudki sõita. Aga nüüd ei aita enam midagi. Ja kuna ta millegipärast ilmingimata tahab teile tulla, siis saadan põhjuseks sedagi kooki, mis küll hästi välja ei tulnud ja mida retsepti järele võivat süüa alles paari päev pärast.

Ja siis ma tahtsin Sinult veel üht asja küsida: kas see on normaalne, et mu laps juba praegu nii palju rabeleb, et see lausa segab? Hommikupoolle pole vigagi, aga õhtul, just siis kui kavatsen magama jääda, nii kella 11 paigu hakkab ta põmmutama niikui hull ja ikka üle 12 läheb enne kui ma saan magama jääda. Ma mõtlen eneses, et kui muud viga pole, siis vähemalt on mul kaks last, sest ega üks ei jõuaks niisugust mürglit teha.

Eha⁵² on tubli ja aitab mind igas asjas. Seda on kohe hädasti tarvis, kui Olga läheb terveks nädalaks ära ja Meeta on kah eile õhtust saadik siin. Mina olen kah kuumuse suhtes natukene hull ja hakkan iga natukese pärast pööritama. Ega ma ilma Ehata läbi ei saakski.

Elage õige hästi ja helista, kuidas selle „bertase“ olevuse külaskäik läks.

Helga.

Sai ikka turust tassitud kraamikest nii et aitas. Eile tuli Meeta ja nüüd alles õige elu algab.

Parimat

Eha.

---

⁵² Eha Sillaots (1921–1989) oli Helga Pärl-Sillaotsa õde.

Rakveres 20. 09. 1939.

▶ Kallis mammi,

Sa küsisid, et mis mul oma meriröövli jaoks juba valmis ömmeldud on. Ega ei tea mis ei olegi, sest uskusin ikka kõige moodsamate emade jutte, et ega ihupesu palju ei maksa teha, et niikuinii varsti on suuremaid vaja. Nii et mul on: 4 särjikest, 5 jakikest. 3 mütsikest, 10 parhmähet⁵³ ja 4 vööd (neid, mis ümber mähkmete pannakse). Peale selle üks valmisostetud jakk ja üks müts, trikoosed.⁵⁴ Siin neid praktilisi puuvillaseid ei ole. Palun, kas Sa saadaksid selle pesuriide mulle ka siia, sest need seesmised mähkmed tuleb ju käsitsi teha ja mul praegu just aega on, kes teab palju seda hiljem veel jääbki. Ma tegin kõik käsitsi, ka parhmähkmed. Tekki ma enne valmis osta ei taha, eks siis kui ma kliinikus olen, leidub ikka keegi, kes hoolitseb selle asja eest. Kui kliinikust koju transporteerimine tuleb, siis vist on vaja ka villast mütsi ja jakit, aga need ma jätan tädide ja vanaemade hoolde, ma ei taha liialt kaugele ette valmistada, kuidas üldse selle teki-asjandusega jääb, kas ei tule tarvis midagi vateeritud? Ma mõtlen nimelt, et kas see on õige, et me ise magame vateeritud paksude tekkide all ja lapsel on ainult harilik poetekk? Unes juba näen mõnikord, et laps, vaenekene, külmetab.

Arvatavasti tulen ikka tuleval kuul Tartu, kuigi ma praegu olen kaunis tülikas tüüp. Kas ma pean kõik beebi-kaasavara kaasa võtma? Riitusega on ka häda. Ei tea, kui kaua punane mantel vastu lööb ja kuna talvemantlile üle minna tuleb. Mõlemiga ma reisida ei jõua. Ainukene võimalus, et Bruno toob tarbekorral talvemantli järgi. Kui kõiki niisugusi piasasju mõtlema hakkad, siis lähed päris vihaseks, et ei saa kohapeal ilma riskeerimata hakkama. Kas seda reisimist beebiga vaja on, aga kui midagi halvasti läheb, siis mõtled ikka, et vast Tartus oleks paremini hoolitsetud.

Meie Olgal on suured südamevõimed. Ema ja vend kutsuvad teda ära maale. Ema käis siin pisarsilmil palumas ja vend oli lubanud ennast maha lasta, kui ta ei lähe. Et maal teenijad varastavat talu lagedaks. Nüüd Olga ei tea, mis teha. Kardab et vend hakkab temaga halvasti ümber käima ega taha palka maksta. Aga tahaks oma perekonda aidata ka, sest võõrad teenijad olevat tõesti palju kurja teinud. Täna siis Olga sõidab maale seda asja klaarima. Minul pole just erilist tahtmist temast ilma jääda, sest tal on palju häid omadusi. Ainus, mis meid tema juures üllatas, oli, et ta süda ja närvid osutusid haigeks. Lapse juures see mulle just eriti ei meeldi, aga Rakvere elu juures meil ei olegi tarvis last kauaks võõra hoolde jätta. Aga kust ma leian teist inimest, kes nii vasturääkimata on valmis igal ajal pesu pesema. Ta ise on ka kohaga väga rahul ja kui vana ema ei oleks, siis ta ei võtaks seda maale-mineku asja kõne allagi. Ta ema on väga kena, nägin teda viimasel pühapäeval. Nii et juhtub veel viimati, et viimasel minutil enne tähtsaid sündmusi tuleb meil abilist otsima hakata, mis siin pole just kerge. Aga võib-olla pääseme sellest. Loodan, et mul Tartust tagasisõit tuleb novembris ja et Sina siis meiega kaasa sõidad. Mitte majapidamise pärast, selleks on meil ikka keegi, aga lapse juures oleks esialgu ikka hea, kui oma inimest oleks. Eriti, kui mina esialgu vannitamise juures palju teha ei saa.

---

⁵³ Parh – teatud riidesort.

⁵⁴ Trikoomaterjalist.

1/1

Kallid inimesed,

Te müid vist mõtlete, et
 paljama rahvas on piisi uhkuse täinud
 ega mõtlegi enam tavaliste peale. Aga see
 oleks küll juba vale arvamine. Arsi seisab
 selles, et kõik asi oli kogu kibe kogu esi-
 melle enmaspäeval peale papa aravõitu olid
 kätud ühgiandist tulemist siin. Tulid müidugi
 kooridagi, ja ma usha ja õhtul laasime
 kõne koos. Tähtsate. Oo olid nad meil
 ja järgmisel hommikul võttid ära
 Nii saime me vähemalt taruda selle selle
 vastatuleku, mis nad muile ushime
 ajal tuleb näitavad. Noh, siis harras
 kardinale, paualamit, perunasse ja
 passija õstmine. Sest see, kes meid
 kehtimise ajal siin oli, seda papa ka
 nägi, tuli ainult veel ühe uorra
 ja siis sai restoran, kina usha. Müid
 on meil uus ja palju parem. Otsale
 igasugused kütalaste tööse ka teha
 ja jüda teiab üsna kätte mis raja
 ja lähed turgu uis tarris, triigile ja
 on õhtuni uis tarris, tuleb pühapäeval
 appi uis kütalised on ja tuleks tööse
 papa juure kati uis raja oleo.
 Tui soolaleviku on kardinad ühe punge
 auna us. Ostrime osone kauplused üht
 ühevõrrilise bag, jameda mid, minge
 linax-villax regu. Ta on kauris kare
 ja natuke ühtsus uis tida just
 kutsutada, aga seda ei tarvitse ja teha
 Iga pidi ole häda. Käsitised on liialt
 kallid, mid tuleks juba tellida, aga
 nii kava ei ole. Oma tati ka
 saanud. Ja igasugused puurilla-sidi
 sguud. Tervemõthi juures olid lihtsast

Lehekülg Helga Pärli-Sillaotsa dateerimata kirjast vanematele, Alide ja Karl Sillaotsale, 1938.

EKM EKLA, f 239, m 1: 1

Korteri tihendamise suhtes on nüüd niipalju tehtud kui lapse heaks teha sai. Puid ostsime mõne kuu jao, sest kuuri ikka veel pole ja milleks rohkemat keldris ujutada. Kartuleid saame paigutada naabrimaja keldrisse. Muid juurvilja-tagavarasid ei muretsegi, pole kusagile panna. Mett sai Porkunist, 150 kg. Jahu ostan ka kas sel või tuleval nädalal. Muda talu peale ei maksa vist loota, see võtab kole kaua aega. Nüüd on just igasuguste pirukate küpsetamise aeg, mis ikka oodata.

Me saime neil päevil majavalitsejat mängida, jagasime majarahvale suhkru varustus-kaarte⁵⁵ välja. Tuleb välja, et majas elab 15 inimest, päris palju väikese maja kohta.

Homme läheme fotograafi juure ja laseme ära teha selle pildi, millega peaaegu kuue aasta jooksul hakkama ei saanud. Nüüd me pole küll enam päris kahekesi, aga ega võõras sellest aru ei saa. Olin ikka oma terve näojume peale kole uhke, aga nüüd hakkam mõni päev ära kukkuma, viimane aeg pilti teha.

Ehale läks teine kiri, nii et pooled uudised on seal, ma ei hakanud kahekordselt kirjutama, te ju saate üksteist ikka vist üsna sageli näha. Tervita papit ja helista ka vahel, nüüd sügisepoole hakkab vast jälle paremini kuulma.

Helga.

Bruno tervitab ka. Tal on nüüd vahel pahad sõja-mõtted ja ütleb, et küll oleks hea, kui saaks papiga kõneleda, et see oskaks kindlasti oma rahulikkusega temalegi hästi mõjuda

Rakveres 27. septembril 1939.

► Kallid kodused.

Aitäh õnnesoovide eest. Lootsin ikka, et mõni inimene isiklikult neil päevil pärale jõuab. Olen juba kaks öhtut oodanud, et mammi helistab, et homme tuleb. Esmaspäeva öhtul oli küll meie telefon alatasa Tallinna kaugekõnede all kinni, riik teenis minu auhinna⁵⁶ tõttu oma ilusad kroonid, nii et ma võiksin juba ainult selle eest ühe riikliku preemia veel saada.

Kuna papi viimases kirjas käskis uue romaani parema kirjutada kui eelmine oli, siis ei aidanud midagi, tuli sõna kuulda. Ametlik paremaks-tunnustamine on saavutatud, kuidas tegelikult lood on, kes tont seda teab. Eks ma ikka kiirustasin

⁵⁵ Eesti Vabariigi majandusministri „Suhkru ostu- ja müügikorra määruse“ kohaselt hakkas suhkru ost ja müük alates 18. septembrist 1939 toimuma ainult varustuskaartide ja ostulubade alusel eesmärgiga normeerida suhkru tarbimist. Kaarte anti välja iga elaniku kohta nende elukohajärgsest linna- või vallavalitsusest ning nende saamiseks oli maja või talu omanikel vaja esitada vastavale omavalitsusele oma maja või talu elanike nimekirj. Vt Päevaleht, 18.09.1939, lk 2.

⁵⁶ Helga Pärl-Sillaotsa romaan „Karjäär“ sai kirjastuse Loodus romaanivõistlusel kolmanda auhinna, 500 krooni. Esimene auhind (1000 krooni) anti autorile varjunimega Mardikas (Voldemar Õun, 1893–1986) romaan „Konarlik tee“ eest. Teist auhinda välja ei antud. Kolmandaid auhindu anti välja kolm: lisaks Helga Pärl-Sillaotsale said auhinna ka Arp Rullingo (1913–1942) romaan „Veider armastuslugu“ eest ja Salme Kabur (1909–2007) romaan „Reet Tammiku“ eest.

kangesti küll ja Jõesuus⁵⁷ pidin mitu korda ümberkirjutamise pooleli jätma, et ega sellest romaani niikuinii midagi ei saa, et kes niisugust pikkade arutlustega asja ikka lugeda tahab. Bruno võttis siis ise kätte ja aitas mul jälle paar lehekülge edasi kirjutada ja vahepeal dikteeris, et mul kergem oleks. Temal olid ka oma isiklikud huvid mängus, sest ma olin lubanud, et kui ma sel sügisel kusagilt rahapataka saan, siis tema saab kingiks fotoaparaadi. Noh, nüüd ei aita muud, kui tuleb lubadust täita. Seda tuletati ka kohe meele, et tulumaksu jaoks tuleb kõrvale panna, ega ma nüüd sellest nuhtlusest enam ei pääse. Muidugi, kui ma seda raha kunagi tegelikult näen. „Loodus“ juba laob romaani, aga kirjastuslepingust pole veel lõhnagi. Mind huvitab muidugi esmajoones küsimus: kui palju autorieksemplare ma saan.

Tore on, et nüüd ma võin ometi ükskord jätta need õnnekatsumised „Loodusega“. See kirjastus on ikka ainult „hüppelauaks“ hea, tulevikus on vist parem temaga mitte enam tegemist teha.

Ajakirjanikud ajavad südame täis. Noomi neid nii palju kui tahad, ikka vassivad asjaolusid ja panevad oma vaimukusi juure. Kas te teate, et tänases Uus Eestis⁵⁸ on isegi meie papist juttu? Kui ta pensionile läheb, siis sokutame talle kusagile ajalehe juure vestekirjaniku koha. Ma pidin eile teile kirjutama, et kui huvitab, ostke neid ajalehti, kus sellest „suursündmusest“⁵⁹ juttu on, aga pärast mõtlesin, et vot kus asi ilmaasjata paberit majja muretseda, eks ma ise hoian alal need intervjuud ja eks te siis saa minu juures näha. Ikka peab inimesel ka nii kehvalt minema, et kui vaja on, siis pole ühtki uuemat ülesvõtet käepärast ja kui on, siis on ainult üks ja selle ainsa pärast kisklevad kolm ajakirjanikku ja kellele sa annad või kellele sa andmata jääd. See pilt, mille Brunoga kahekesi lasksime teha, pidi tänaseks valmis saama ja Uus Eesti mees lubas minna fotograafi juure ja lasta tunni aja jooksul teha sellest plaadist üks väljavõte ainult minu sihverplaadist (kuigi ta heameelega oleks võtnud ka niisuguse pildi, kus kõik mu sugulased peal on) aga fotograaf oli muidugi terve nädala maha maganud ja polnud veel plaati ilmutanudki. Nii pidin andma oma viimase pildi ära, aga see oli matt-paberil ja sellepärast on kehvalt välja tulnud. Rahvalehes⁶⁰ on palju parem. Ajakirjanik andis töötuse, et saan pildi neljapäeval ilusti tagasi. Eks me näe, kuipalju niisuguste meeste sõna ka maksab.

Nagu te näete, on meie masinal⁶¹ uus lint peal. See on seesama, mille papi meile ükskord kinkis, siis kui meil oli ainult kavatsus masinat osta.

Taevale tänu, minu elukaaslane ainult rõõmustab minuga kaasa, kui mul natukene edu on, aga sellel teisel naislaureaadil⁶² olevat kehvad päevad. Mees on üliõpilane,

---

⁵⁷ Narva-Jõesuus, kus abielupaar suvitas.

⁵⁸ K. Kotkapoeg. Suurim huvi lavakirjanduse vastu. Selles Helga Pärl-Sillaotsa loomingut tutvustavas tekstis mainib kirjanik ka oma isa, öeldes, et ta „kirjutab praegugi veel nii huvitavalt, et iga kiri on omaette humoresk“.

⁵⁹ Tõenäoliselt nimetab Helga Pärl-Sillaots suursündmuseks oma romaani „Karjäär“ eest saadud auhinda.

⁶⁰ Rahvalehes ilmus Helga Pärl-Sillaotsa foto 27.09.1939 kõrvuti teiste Looduse romaanivõistluse laureaatide Salme Kaburi ja Arp Rollingo fotodega.

⁶¹ Kirjutusmasinal.

⁶² Salme Kaburil.

elab osaliselt naise kulul ja on lihtsalt kade naise karjäärile. On seni kõik naise tööd maha laitnud, see aga saatis nüüd ilma mehe loata romaani võistlusele ja nüüd olevat skandaal lahti. Kas see tohman mees ei mõtle, et võib olla naine, väikesepalgaline ametnik, hakkas kirjutama ainult sellepärast, et natukene lisa teenida ja mehegi elu kergemaks muuta? Alati ka need mehed on kadedad, kui naine midagi saab.

Tänases lehes on meil teenija otsimise kuulutus, eks näe, kas tuleb mõni enam-vähem vastuvõetav.

Loodan ikka, et mammi tuleb, sellepärast enam ei kirjuta. Minu Tartu tulek pole ikka veel otsustatud, kas laupäeval või esmaspäeval lähen uut tohtrihärrat külastama, siis kuulen, mis tema asjast arvab.

Elage siis hästi ja laske endast kuulda.

Helga.

Bruno tervitab ka.

Rakveres 28. okt. 1939.

► Kallis rahvas,

ei julgenud enam Ehale kirjutada, sest võib-olla elab teine juba kodus ja ei lähe internaati kogu kliistripühade⁶³ ajal. Sest ma ikka ei usu seda hirmutamist, et nad pühadest ilma jäävad.

Ega meil uudiseid küll midagi ei ole, aga kirjutan ikka, sest kes teab, kuna jälle saab. Ristluudes on niisugune erakorraline raske tunne ja mõtlen, et küll oleks hea, kui hakkaks midagi tulema, siis ei saaks keegi teada kuna mul just valud on. Teistel on see asi ikka koledam kui endal. Bruno on nimelt täna Tallinnas. Saatsin ta seda kokkupandavat magamisaset ostma, mida meil võib lähemal ajal vaja tulla. Olen küll unustanud, missugune äri neid asju müüs, aga vast ta ikka kuidagi leiab. Muidugi on seal Tallinnas peale magamiseaseme asja ikka muud ka lahti, nimelt Mülleri⁶⁴ Riigikohtusse saatmine prokuratuuri poolt. Rakverest polnud ühtki teist minejat, sest Loomann⁶⁵ pühitseb iseenda sünnipäeva, noorem Rakvere abi sõidab pulma peiupoisiks ja Narva abil on tülikas sõita. Bruno muidugi ütles, et tema ei saa minu juurest kuidagi ära sõita ja 10 krooni viska ka jälle niisama maha ja tema ka ei lähe. Aga ma norisin ikka niikaua kui ta järele andis ja siis ma andsin talle omalt poolt ka ülesandeid kaasa ja nii ta saigi eile õhtul minema, et õhtul korra ka teatris saaks ära käia. Täna õhtul on siis Seltsi uues majas see suur saatmine. Ega see osavõtmine

⁶³ Kliistripühadeks nimetati sügisest koolivaheaega, mil topiti talveks kinni aknavahed ja kleebiti need üle paberiribadega, milleks kasutati omavalmistatud kleepainet – kliistrit. Väidetavalt said pühad alguse Saksa okupatsiooni ajal (1917), mil tehti Saksamaa koolide eeskujul esmakordselt peale esimest veerandit mõnepäevane vaheaeg koolitöös. Vt Koolides algasid „kliistripühad“. Kust said kliistripühad alguse? – Postimees, 28.10.1932, lk 1.

⁶⁴ Kohtukoja prokurör Johan Müller (1889–1981) nimetati Riigikohtu prokuröri kohale 19.10.1939. Vt Päevaleht, 20.10.1939, lk 3.

⁶⁵ Johan Loomann (1899–1942) oli Eesti kohtunik, Kohtupalati prokuröri vanemabi Rakvere Ringkonnakohtus alates 5. oktoobrist 1937 ja Tartu Eesti Laenu-Hoiuühisuse direktor kuni aastani 1940.

tema karjäärile ka mingil moel kahjuks ei saa olla, eriti nüüdsel ajal, kus nii palju õhus hõljub ja kohtade täitmise suhtes veel midagi tehtud ei ole. Senimaani igatahes on ainult nii palju teada, et kes midagi teada tahab, sellele tuleb teha põhjalik analüüs minister Assori⁶⁶ peaaugust. Ja see on ka kindel, et abiprokurör Eichhorn⁶⁷ Tallinnast sõidab siiski Saksamaale, lahkumiseõhtugi on olnud, ainult lahkumisevalve on veel ametlikult vastuvõtmata. Ja Loomann käis Tallinnas, muidugi oma tuleviku pärast, ja oli nähtavasti külma dušši saanud. Oli öeldud, et Kohtukoja olevat töö vähenenud ja Annuk isegi looderdab niisama ringi, et pole teist niisugust tüüpi enam vaja. Ei tea ju otsustada, kuidas selle Kohtukoja tööga on, aga veel läinud aastal, kui kaks uut abi Ringkonnakohtust sinna läksid, siis need kaebasid, et Kohtukoja olevat nii palju tööd, et ei tasuvat ära seda 50 krooni, mis seal palka maksetakse.

Viilut⁶⁸ kutsutakse siia Ringkonnakohtu liikmeks. Kas ta tahab tulla, ei tea. Kasulik see temale küll oleks. Üldse on neil raske siia uut liiget saada. Kes tulla tahaks, seda ei pooldata ja keda tahetakse, see ei taha tulla, nagu näiteks Paal⁶⁹ Tartu prokuratuurist. Paal kandideerib muuseas ka Tartus kohtuniku kohale. Prokuratuuris igatahes kohti tuleb. Kui Tartus vabaneb üksainus koht, siis saab see muidugi sellele ilma palgata kohusetäitjale, kes seal praegu töötab. Tallinnas võib aga heal juhul mitu kohta vabaneda. Avald⁷⁰ lipitseb nüüd kõigest väest Mülleri ümber, et selle kohta endale saada. Vast saab kah. Kompus igatahes vist kusagile ei trügi, tema on Tartus väga rahul, et polevat seal vene väeosasid ega muud rahutukstegevat elementi. Eks tal ole õigus kah. Tallinna Ringkonnas võib sattuda Saaremaa prokuröriks ja ega see nii meeldiv ei olegi. Kümnelil⁷¹ on juba õiendamist olnud. Paar vene sõdurit on nii suure hoolega ahju kütnud, et ise pärast vingu ära surnud. Asja tuli muidugi suurima täpsusega uurida, et pärast mingisuguseid ütlemisi ei tuleks, nagu meie poolt tehtaks midagi vene sõdurite tagakiusamiseks. Oleks päris kole, kui Kümnel viiakse kusagile kabineti-abi kohale ja Bruno peaks Saaremaa prokuröriks minema. Üks kevadine kohtu väljasõit on ka alati jäämineku ajal, peab sõitma regedega üle jääpragude. Aga võib-olla jääme meie sel korral veel puutumata, juba sellepärast, et kogu siinne prokuratuur on nii värske, et siin palju liigutada ei tohi, eriti kui Loomann enese siiski minema pressib. Kompus ütles ilusti, et: see Rakvere kohus on nagu üks postijaam, kes aga saab, see on seal ainult läbisõiduks. Kompus ise ütleb, et tema ei tuleks siia tagasi ka siis mitte, kui talle kohtu esimehe kohta pakutaks.

---

⁶⁶ Albert Assor (1895–1943) oli kohtuminister ning kindralprokurör alates 9. maist 1938.

⁶⁷ Herbert Gustav Eichorn (1886–1950) oli Eesti kohtunik, Tallinna-Haapsalu Rahukogu prokuröri nooremabi.

⁶⁸ Tartu 4. jaoskonna kohtunik Karl Elmar Viilu (1902–1977) nimetati Eesti Vabariigi presidendi käskkirjaga nr 139 (2.11.1939) Rakvere Ringkonnakohtu liikme kohale.

⁶⁹ Artur Paal (1902–1978) oli Eesti kohtunik, Tartu Ringkonnakohtu abiprokurör.

⁷⁰ Tallinna Ringkonnakohtu prokurör Gustav Adolf Avald (1891–1962) nimetati vabariigi valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi presidendi käskkirjaga 27.11.1939 kohtukoja prokuröri kohusetäitjaks.

⁷¹ Hillar Kümnel (1908–1942) oli Eesti kohtunik, Kohtukoja prokuröri nooremabi Tallinna Ringkonnakohtus alates 14.02.1938.

Kompus oli nii kena ja lubas ükskord, kui kogu see asi möödas on, Tõnissoni protsessi⁷² materjalid minule anda, et ma saaksin neid psühholoogiliseks romaaniks kasutada. Ütles, et tema sugulane Mäelo⁷³ käivat alatasa tema juures norimas, et andku huvitavat ainet. Aga tema ei oskavat seda ainet ju kasutada. Millegipärast on Kompusel arvamine, et mina seda paremini oskan. Olin muidugi viisakalt meelitatud. See asi on aga ka äärmiselt huvitav. Kompus ütles, et kohus omalt poolt ei tõsta üldse vaimuhaiguse küsimust üles, sest Ama Tõnisson⁷⁴ olevat igapidi normaalne ja teadvat väga hästi, mis ta teinud on. Muidugi olevat tegemist teatud psüühilise kompleksiga, aga igatahes niisugusega, mille eest karistatakse. Ja nagu vihjetest võis aru saada, on kätte saadud üks patakas kirju, millest selgub, et kadunud Ilmar⁷⁵ polnud ka kõige eeskujulikum elukaaslane, nii et kui seda asja kord uurima hakatakse, siis leidub rohkesti pehmeid asjaolusid. Mingisugust suuremat ülekuulamist senini tehtud ei ole, ei tahetud perekonda esialgu piinata. Küll aga leiduvat rohkel arvul uudishimulikke igasuguste kõrgete isikute hulgas, kes käivat kokusaamiseluba proua Tõnissoniga palumas. Nagu näiteks Loomann. Lihtsalt uudishimust tahab teist vahtima minna.

Bruno emalt sain eile kirja. On teine ikka väga õnnetu ja tunneb enese väga üksikuna. Kardab jõulusid. Ma mõtlen, et ta võiks siiski kasvõi koos Piretiga siis meile tulla. Kui ma nüüd selle magamiseaseme saan, siis annab see asi ju ennast korraldada. Võib olla on tal, vanal inimesel, tõesti kole jõuluõhtul üksinda selle lapsega. Mammi-papi käivad novembris ja kui Eha enne jõule ei saa, siis saab ta igal juhul ikkagi jõuluks tulla, sest ega ema siis kaua ei püsi olla. Ja kas ta üldse tuleb, on kahtlane, ta ütles küll väga kategooriliselt ära. Kuid ma kavatsen teda veel kord kutsuda, kui meil asjad hästi lähevad. Ja lõpuks saab siis ju kolm inimest ka meil magada, sest Piretit saab ju toolide peale mahutada.

Sel nädalal sai kliinikus viimane analüüs tehtud ja sain arsti käest kiita hea toitumise pärast, et olevat näha, et on ikka toorest kraami söödud ja pole lihaga liialdatud ja nüüd olevat kõige kardetavam aeg neerude suhtes möödas. Und on ka viimasel ajal rohkem olnud. Ainult täna kasutas troonipärija isaliku käe eemalolekut ja tegi juba enne kuut suurt tantsupidu.

Sellest Rakvere raamatukauplusest, kuhu „Loodus“ kõige enne oma laureaadid müügile saatis, osteti „Karjäär“ ühe päevaga ära. Aga ma arvan, et neid eksemplare oli vist üsna vähe siia saadetud, sest ma tahaks küll näha seda inimest, kes selle lühikese romaani eest niisugust jubedat hinda maksab. Sest Männik ikka teeb vist

⁷² 10. oktoobril 1939. aastal mõrvas Amanda Tõnisson oma mehe Ilmar Tõnissoni ja mõisteti selle eest sunnitööle.

⁷³ Tõenäoliselt Helmi Mäelo (1898–1978), kirjanik ja ühiskonnategelane. Asutas koos Helmi Põlluga ajakirja Eesti Naine ning oli selle esimene peatoimetaja 1924–1940. Tema algatusel hakati 1923. aastal tähistama Eestis emadepäeva. 1944 põgenes Saksamaale ja sealt hiljem Rootsi, kus elas elu lõpuni. Ta on avaldanud arvukalt romaane (esikromaan „Isata“ 1928) ja memuaare ning kirjutanud eesti esimese naisajaloo käsitluse „Eesti naine läbi aegade“ (1957).

⁷⁴ Amanda Tõnisson.

⁷⁵ Ilmar Hans Tõnisson (1911–1939) oli Eesti poliitik, Jaan Tõnissoni vanim poeg. Langes oma naise Amanda Tõnissoni kiremõrva ohvriks.

endale hirmsalt puhast. Ma ei usu, et žürii kulud nii hirmsalt suured olid. Ja kui palju autorid said, seda teab igaüks. Noor-Eesti saab 8 raamatut, millest igaüks on keskmiselt paksem kui „Looduse“ laureaadid, 21 krooniga ettetellimisel teha. Ja on kindel, et need tunnustatud „tihterid“⁷⁶ oma tööd ka palju alla 1000 krooni ei müü. Kui ma ükskord iseseisvalt hakkam lepinguid sõlmima, siis ma küll nõuan, et raamatu hind ikka vähegi inimlik tuleks.

Ega nüüd vist küll enam midagi uudiseid ei ole. Lähen õige natukene jalutama ja ajalehte ostma. Elage siis hästi ja loodame, et Eha ikka oma kliistripühad kätte saab.

Helga.

Raskus ristluudest läks ära, nii et ei tule midagi välja mehe seljataga tembutamisest. Kui mammi nüüd tuleb, siis palun, toogu kaasa Brunole üks niisugune pikk öösärk, nagu papil on. Aga ainult siis, kui saab niisugust pikka. Ostsime siit ühe, aga see oli igavene jupsik.

Rakveres 14. nov. 1939.

► Kallid inimesed,

nüüd on vist lugu niimoodi, et teie ootate igapäev mingisuguseid teateid ja ei hakka enam enne kirjutamagi ja mina just niisamuti. Et troonipärija ennast nii kaua oodata laseb, sellest järeldasin senimaani, et ta on üks üpris tark ja arusaaja laps, et annab mulle veel võimaluse olude lahenemisel sinna linna sünnitama sõita, kuhu ta tulevane elukoht jääb. Kuid nüüd ei aita vist enam midagi, tulgu mis tuleb, pean ikka Rakvere haiglasse minema, sest ega ikka ilma minuta kuidagi kolida ei saa. Pean kohal olema, kasvõi pikali voodis.

Selle segase jutu mõte on nimelt see, et meil lõhnab kangesti kolimise järele – Tartu poole. Taevale tänu, nii raske kui ka see kolimine tuleb, aga praegune korter osutub nii vähe tuulekindlaks, et päris hirm tuleb talve ees. Mõne päeva eest oli meil võimalus saada head korterit prokuratuuri majja, aga ei julgenud võtta, kuigi süda väga valutas, et niisuguse juhuse käest ära lasksime. Aga oleks võinud tulla niisugune olukord, et maksa praeguses korteris ülesütlemata aja eest üüri, maksa teise Rakvere korteri kinnihoidmise eest ja lõpuks maksa Tartus kolmanda korteri eest veel kah.

Loomann tuli Tallinnast ja oli Brunole natukene pahane. Tema oli alles Tallinnas esimest korda kuulnud, et Kompus on juba ministri juures käinud ja Bruno endale „kinni pannud“. Meie teadsime seda juttu ammu, et Kompus on otsustanud, et kui temal üks koht vabaneb, siis tema kohusetäitjat ei taha, et tahab Brunot endale n.n. kabinetiabiks, kellel aga ühtlasi oleks üks väike jaoskond istungitega ka. See on omastkohast ka aukõrgendus.

Kui Bruno siis ära seletas, et tema ei ole Loomanni selja taga midagi teinud enda ümberpaigutamise suhtes, siis oli kõik jälle hea, ainult Loomann jäi kole õnnetuks, et temale tahetakse üht vastuvõtmatut meest siia panna. Aga küll ta lepib kõigega. Igatahes oli ta ministri juures suurt lahingut löönud, aga minister hoidnud

---

⁷⁶ *Dichter* (sks) – kirjanik, poeet, luuletaja.

Kompuse poole. On tõsi, et Bruno pole kellegagi enda üleviimisest kõnelenud, sest seni polnud kombinatsioonid selged ja see praegune Tartuviimine tuleb ka ainult siis toime, kui prokurör Hallik⁷⁷ nimetatakse Rakveresse kohtunikuks. See sünnib kõigi lootuste kohaselt sel neljapäeval. Tartu koha täitmine tuleks siis umbes nädala pärast, arvestades, et nüüd on Vabariigi Valitsuse koosolekuid üsna sagedasti. Nii et kui te Halliku nimetamisest kuulete, siis hakake ühe kõrvaga kuulama, kus meile vastuvõetav korter vabaneb.

Kui me viimati Tartust koos Kompusega sõitsime, siis, kui Bruno oli kupeest ära, esitas Kompus mulle mitmesuguseid küsimusi, et kuidas ma Loomanniga läbi saan ja kuhu me tahaksime minna, kui pakutakse ja mina siis ütlesin, et meile meeldib nii Tartu kui Tallinn, peaasi, et Rakverest ära saaks. Et Tartu oleks praeguses olukorras mõnes suhtes isegi vastuvõetavam, arvestamata veel majanduslikku kasulikkust. Selle jutu põhjal ongi siis Kompus vist ilma enne Bruno poole pööramata omalt-poolt samme astunud. Bruno on ka praegu Tartu poolt rohkem kui Tallinna, sest ema hädaldab ikka väga, elu on rahulikum ka ja ülemus „stabiilsema“ iseloomuga. Ja ega Ehaldi vist nüüd enam ole nii palju meie Tartu tuleku vastu.

Karl Viilule on tehtud austav ettepanek kandideerida Rakvere Ringkonnakohtu liikme kohale ja tal on ka šansse sinna saada. Ainult, et ta ise ei hoolivat Rakvere linnast mitte mõhkugi, kuigi karjäär temasugusele noorele kohtunikule on väga uhke. Nii on selle Rakverega. Loomann ütleb, et temale meeldib isegi Petseri rohkem.

Minuga on lugu nii, et eile lõunast saadik on pisikesed valud siin ja seal ja eile taheti mind juba kodunt ära viia, aga senimaani ei ole asi suurt arenenud ka ja ma ei taha enne aega kliinikusse minna, mis ma seal ikka teen.

Aga ärge seda asja veel kellelegi kõnelege, sest kuigi Hallikul on suured šansid, ega seda Riigikohut ei tea, mis vembu ta mängib.

Helga.

Papil oli ikka täiesti õigus, kui ta „Loodust“ kahtlustas. See asutus ei jõua tõesti mulle tervet auhinda korraga välja maksta, päris hale hakkab teisest.

Päevalehes ilmub praegu minu romaan⁷⁸, seda te vist teate. Kas te „Uus Eesti“ ja „Päevalehe“ arvustusi⁷⁹ „Karjääri“ kohta olete juhtunud lugema?

Artikli valmimist on toetanud Eesti Kirjandusmuuseumi projekt „Kultuurilugu ja arhiiv: allikad, probleemid, vaatenurgad“ (EKM 8-2/22/1).

⁷⁷ Feliks Hallik (1902–1986) oli Eesti kohtunik, nimetati 28.11.1939 Eesti Vabariigi presidendi käskkirjaga Rakvere Ringkonnakohtu liikme kohale. Põgenes 1944 Rootsi.

⁷⁸ H. Pärl. Tee viib järveni. – Päevaleht 4.11.1939–5.12.1939.

⁷⁹ M. Jürma. Päev kohtus, lk 6.